

บทบาทและการเปลี่ยนแปลงของตลาดหลวงแพ่ง กรุงเทพมหานคร Roles and Changes of Laung Pang Market, Bangkok

สิรภัทร พะยัต์¹ กฤตพร หัวใจเจริญ²

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการของตลาดหลวงแพ่ง ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตของผู้คน กิจกรรม และพื้นที่ของตลาดหลวงแพ่ง เพื่อนำมาสรุปถึงบทบาทและการเปลี่ยนแปลงของตลาดหลวงแพ่งในแต่ละช่วงเวลา ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ผลการศึกษาพบว่าตลาดหลวงแพ่งมีบทบาทในแต่ละช่วงเวลาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน กล่าวคือ ในยุคแรกหรือยุคเริ่มต้นทางการค้า มีบทบาทหลัก ด้านการอยู่อาศัย และบทบาทรอง เป็นบทบาททางการค้าขาย ในยุคที่สอง ซึ่งเป็นยุคเริ่มต้นรุ่งเรืองเรื่องทางการค้า ตลาดหลวงแพ่งมีบทบาทหลักทางการค้า การบริการ และมีบทบาทรอง เป็นการอยู่อาศัยที่ช่วยสนับสนุนให้เกิดกิจกรรมการค้าขายของตลาดหลวงแพ่ง และในยุคที่สาม ซึ่งเป็นยุคชบเซาทางการค้า ของตลาดหลวงแพ่ง พบว่าบทบาทหลัก เป็นบทบาทเพื่อการอยู่อาศัย และบทบาทรองเป็นบทบาททางการค้าขายของคนดั้งเดิม ในพื้นที่โดยมีปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้ตลาดเกิดการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด คือ การพัฒนาเส้นทางคมนาคมทางบก ทำให้ประชาชน มีทางเลือกในที่อยู่อาศัยเพื่อประกอบอาชีพเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์อาคารจากกิจกรรม การค้าขายเป็นการใช้ประโยชน์เพื่ออยู่อาศัย จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของประชากรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตลาดหลวงแพ่ง โดยมีคนภายนอกเข้ามาอยู่อาศัยในพื้นที่มากขึ้น จึงทำให้บทบาทการค้าถูกลดความสำคัญลง ส่งผลกระทบต่อกิจกรรมการค้าขาย ในพื้นที่ เป็นเหตุผลให้ตลาดหลวงแพ่งชบเซาลงในปัจจุบัน

คำสำคัญ: บทบาท การเปลี่ยนแปลง ตลาดหลวงแพ่ง

Abstracts

This research aims to study the development of Luang Pang Market in Bangkok to explore the changes of factors which consist of general physical, economic and social. Conclusion the roles and changes of Luang Pang Market, this study is a chronological study as it limits the duration from past to present. The results of this research were as follows In the early trade era, the residents within the Luang Pang Market area played the highest significant role in this area, due to their trading activities and the trading process influencing the change of Luang Pang Market dynamically. The secondary role was the trading. In the later prosperous era, the important factors affecting to the change of this area were the trading and service. Secondary role was the residents, which encouraged trading in this area. In the last era or the stagnant trading, it was found that the main role affecting the change was the residents and secondary role was the trading of aboriginal people in Luang Pang market. The main factor influencing the changing of area is the transportation development. As a result, people have alternative plan to stay and work on their career path. It is because of a change in building usage, which provided more activities to their residents. The change of urban development and economic factors also results to the demographical variation that influences the outsiders to live in this area.

¹ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

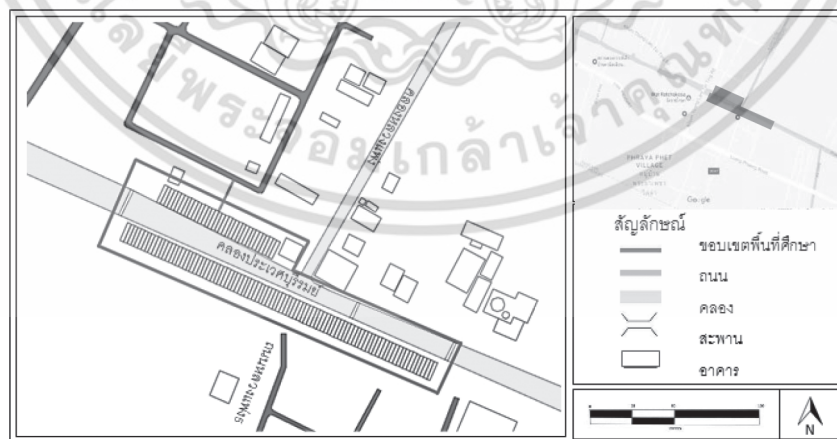
² คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

These aforesaid statements reason to the stagnant trading of the current situation of Luang Pang Market.

Keywords: Role, Change, Luang Pang Market

1. บทนำ

ตลาดชุมชนริมน้ำเป็นลักษณะเด่นของชุมชนไทยภาคกลางที่เกิดจากชีวิตความสัมพันธ์ของการดำรงชีวิต สภาพแวดล้อม และระบบนิเวศของท้องถิ่น โดยเป็นตลาดที่เคยมีความเจริญรุ่งเรืองเป็นศูนย์กลางการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าทางน้ำที่สำคัญ แต่ในปัจจุบันบทบาทของแม่น้ำ ลำคลอง และแหล่งน้ำถูกลดความสำคัญลง จากการได้รับอิทธิพลการขยายตัวของเมือง ส่งผลให้การคมนาคมทางบกเข้ามามีบทบาทต่อการเดินทางในชีวิตประจำวันมากขึ้น ทำให้ตลาดชุมชนริมน้ำที่มีความหลากหลายของกิจกรรมด้านเศรษฐกิจ การค้า การอยู่อาศัย หลายแห่งซบเซาลงไปจากอดีตมาก อาทิเช่น ตลาดหลวงแพ่ง ซึ่งเป็นตลาดชุมชนริมน้ำที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวด้วยเช่นกัน ตลาดหลวงแพ่ง เป็นตลาดชุมชนริมน้ำที่ตั้งอยู่ริมคลองประเวศบุรีรมย์ติดกับคลองหลวงแพ่ง ตั้งอยู่ในพื้นที่เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร (รูปที่ 1) ซึ่งตลาดหลวงแพ่งเดิมเป็นตลาดที่เป็นย่านการค้าที่รุ่งเรืองเป็นอย่างมาก มีบรรยากาศคึกคัก เพื่อนๆไปด้วยร้านค้าต่างๆ มากมาย และมีผู้คนเข้ามาจับจ่ายใช้สอยตลอดทั้งวัน โดยมีร้านค้าหลากหลายประเภท ทั้งร้านอาหาร ร้านขายยา ร้านขายของใช้ต่างๆ เป็นแนวยาวนับร้อยห้อง ภายหลังเมื่อมีการพัฒนาเส้นทางคมนาคมทางบก ทำให้ผู้คนเริ่มอพยพย้ายถิ่นไปตั้งถิ่นฐานตามการขยายตัวของถนน ดังนั้นย่านตลาดชุมชนริมน้ำแห่งนี้ที่เคยมีความคึกคักจึงถูกลดบทบาทลง จากเดิมที่เคยเป็นแหล่งเศรษฐกิจสำคัญ ปัจจุบันแทบไม่เหลือสภาพความรุ่งเรืองในอดีต ร้านค้าเริ่มปิดกิจการ หรือเป็นห้องว่างที่เจ้าของขายทิ้งแล้วอพยพไปอยู่ที่อื่นๆ ทำให้ตลาดหลวงแพ่งปัจจุบันแตกต่างจากอดีตมาก แต่ยังคงเหลือไว้ซึ่งอาคารเรือนแถวไม้เก่าแก่ที่มีมาตั้งแต่อดีต ซึ่งปัจจุบันอาคารเหล่านี้อาจชำรุดทรุดโทรมไปบ้างตามวันและเวลา แต่ยังคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของชาวบ้านในพื้นที่ได้เป็นอย่างดีด้วยเหตุดังกล่าวนี้จึงนำมาสู่ความสนใจในการศึกษาครั้งนี้ถึงพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของตลาดหลวงแพ่ง เพื่อวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อบทบาทของตลาดหลวงแพ่งในแต่ละช่วงเวลา รวมถึงสภาพความเป็นอยู่ซึ่งส่งผลต่อวิถีชีวิตของผู้คนในตลาด ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ตลาดเกิดการเปลี่ยนแปลงในแต่ละยุคสมัย สะท้อนบทบาทและการเปลี่ยนแปลงของตลาดหลวงแพ่งได้อย่างแท้จริง



รูปที่ 1 ขอบเขตพื้นที่ศึกษา (ตลาดหลวงแพ่ง)

ที่มา: ผู้วิจัย (2558)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา

2. วิธีวิจัย เครื่องมือการวิจัย และระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) เป็นการศึกษาถึงพัฒนาการและสภาพทั่วไปของตลาดหลวงแพ่ง เพื่อสามารถอธิบายพัฒนาการการเปลี่ยนแปลงของตลาดหลวงแพ่งในแต่ละช่วงเวลาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยแบ่งตัวแปรในการศึกษาออกเป็น 3 องค์ประกอบ ได้แก่องค์ประกอบด้านกายภาพ จะศึกษาตัวแปรเรื่องสภาพทางภูมิศาสตร์ (ที่ตั้งอาณาเขต) การตั้งถิ่นฐาน (รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน การเข้าครอบครองพื้นที่) โครงข่ายการสัญจรและการเข้าถึงพื้นที่ (ความสะดวกในการเข้าถึงและระยะเวลาในการเข้าถึง) การใช้ประโยชน์ที่ดิน (พิจารณาประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดินด้านที่อยู่อาศัยและด้านพาณิชยกรรมเป็นหลัก) และศึกษาองค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ โดยจะศึกษาตัวแปร เรื่องประเภทกิจกรรม (ประเภทร้านค้า) รูปแบบของกิจกรรม (ชนิดของสินค้า) และช่วงเวลาในการประกอบกิจกรรมการค้า (ช่วงเวลาที่เกิดการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่) ทำให้ทราบถึงลักษณะการใช้พื้นที่ และกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น อีกทั้งยังศึกษาองค์ประกอบด้านสังคม โดยจะศึกษาตัวแปร เรื่องวิถีชีวิต (ความสัมพันธ์ของคนในพื้นที่) วัฒนธรรม ศาสนา ประเพณี (ความเชื่อและประเพณีที่เกี่ยวข้องกับตลาดหลวงแพ่ง) สำหรับที่มาของข้อมูลสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 แหล่งที่มา คือ การเก็บข้อมูลขั้นต้น (Primary Sources) เป็นการลงสำรวจพื้นที่ (Observation) และข้อมูลด้านการสัมภาษณ์ (Interview) แบบไม่มีโครงสร้าง ใช้วิธีการพูดคุยแบบไม่เป็นทางการ (Information Interview) โดยการเจาะจงบุคคล และการสัมภาษณ์อย่าง โดยการถามซ้ำจนกว่าจะได้คำตอบ ซึ่งแบ่งประเภทของผู้ให้สัมภาษณ์ออกเป็น 2 กลุ่ม คือการสัมภาษณ์บุคคลสำคัญ ซึ่งเป็นกลุ่มของผู้ให้ข้อมูลหลักได้แก่ กลุ่มคนเก่าแก่และเป็นคนดั้งเดิมในพื้นที่ที่มีอายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไป ทำให้ทราบเรื่องราวในอดีตของพื้นที่ และการสัมภาษณ์บุคคลทั่วไป ได้แก่ ชาวบ้านทั่วไปที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ชาวบ้านที่ประกอบกิจกรรมค้าขาย คนที่เข้ามาใช้บริการโดยประเด็นที่ต้องการศึกษา คือ กิจกรรมแต่ละวัน เช่น การใช้พื้นที่ ความถี่และช่วงเวลาการประกอบกิจกรรม ฯลฯ และแหล่งข้อมูลชั้นรอง (Secondary Sources) เป็นแหล่งข้อมูลที่ได้จากเอกสารทางวิชาการ หรือข้อมูลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษา ข้อมูลประวัติศาสตร์จากเอกสารหรือบทความต่าง ๆ รวมทั้งข้อมูลจากแผนที่ และภาพถ่ายทางอากาศ

ตารางที่ 1 แหล่งข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างโดยการสัมภาษณ์บุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับตลาดหลวงแพ่ง

แหล่งข้อมูล	กลุ่มตัวอย่าง	ช่วงอายุ	ประเด็นการสัมภาษณ์
การสัมภาษณ์บุคคลสำคัญ	1. ผู้สูงอายุหรือผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง มากกว่า 50 ปี จำนวน 5 คน 2. ผู้ที่มีบทบาทในพื้นที่ เช่น ประธานชุมชน เจ้าหน้าที่เทศบาล จำนวน 5 คน	1. ผู้สูงอายุ (50 ปีขึ้นไป) 2. ผู้ใหญ่/วัยทำงาน	1. ประวัติความเป็นมาและพัฒนาการในพื้นที่ด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม 2. วิถีชีวิต ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี 3. เหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในพื้นที่
การสัมภาษณ์บุคคลทั่วไป	1. ชาวบ้านทั่วไปที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ จำนวน 10 คน 2. ผู้ที่ประกอบกิจกรรมค้าขายในพื้นที่ จำนวน 10 คน	1. ผู้ใหญ่/วัยทำงาน 2. เด็ก/นักเรียน	1. การประกอบกิจวัตรประจำวัน และ การใช้พื้นที่ 2. ความถี่และช่วงเวลาประกอบกิจกรรม

ที่มา: ผู้วิจัย (2558)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา หรือทำซ้ำอย่างอื่นถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3. ผลการวิจัย

สำหรับการศึกษาบทบาทและการเปลี่ยนแปลงของตลาดหลวงแพ่ง ประกอบด้วย ด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และด้านสังคม นับตั้งแต่ช่วงเวลาที่เริ่มมีการขุดคลองประเวศบุรีรมย์ ส่งผลทำให้มีราษฎรเข้าไปตั้งถิ่นฐานเนื่องด้วยทำเลที่ตั้ง ซึ่งเป็นจุดตัดกับคลองหลวงแพ่งที่เป็นคลองเชื่อมไปยังจังหวัดฉะเชิงเทราและพื้นที่อื่นๆ ได้ จึงทำให้เริ่มมีการต่อแพอยู่อาศัยและค้าขาย โดยกลุ่มพ่อค้าชาวจีนส่งผลให้มีการสร้างที่อยู่อาศัยเพิ่มขึ้นไปบนบกตามแนวลำคลองและประกอบกิจกรรมการค้าขึ้น จนกระทั่งพัฒนาเป็นตลาดชุมชนริมน้ำในเวลาต่อมา จึงทำให้ตลาดหลวงแพ่งกลายเป็นจุดศูนย์รวมการค้าที่มีความคึกคักต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 มีการพัฒนาเส้นทางคมนาคมทางรถไฟ สายตะวันออก ทำให้สามารถเดินทางเข้า - ออกได้อย่างสะดวกมากขึ้น นอกจากทางเรือและจากการพัฒนาเส้นทางคมนาคมทางบก ในระยะเวลานั้น ส่งผลกระทบต่อการลดบทบาทบริเวณตลาดหลวงแพ่งสู่ยุคชบเซาของตลาด

จากการศึกษาข้อมูลพื้นที่โดยอาศัยเหตุการณ์สำคัญต่างๆ ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงภายในตลาดหลวงแพ่ง ทำให้สามารถแบ่งช่วงเวลาพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของตลาดหลวงแพ่ง เป็น 3 ช่วงเวลา คือ

ช่วงเวลาที่ 1: ยุคเริ่มต้นทางการค้าของตลาดหลวงแพ่ง (ประมาณ พ.ศ. 2423 - พ.ศ. 2447) อธิบายถึง การตั้งถิ่นฐานที่ทำให้เกิดตลาดหลวงแพ่งในอดีต และลักษณะทางกายภาพที่เอื้อให้เกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ที่ทำให้เริ่มเกิดตลาดหลวงแพ่ง

ช่วงเวลาที่ 2: ยุครุ่งเรืองทางการค้าของตลาดหลวงแพ่ง (ประมาณ พ.ศ. 2448 - พ.ศ. 2508) อธิบายถึง การขยายตัวและการพัฒนาพื้นที่ทางการค้าที่ทำให้ตลาดหลวงแพ่งเริ่มมีบทบาทสำคัญด้านการค้าขาย กลายเป็นศูนย์กลางการค้าขายบริเวณพื้นที่ฝั่งรอยต่อสามจังหวัดทางด้านตะวันออก

ช่วงเวลาที่ 3: ยุคชบเซาทางการค้าของตลาดหลวงแพ่ง (ประมาณ พ.ศ. 2508 - ปัจจุบันพ.ศ. 2558) อธิบายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการพัฒนาเส้นทางคมนาคมทางบก ทำให้สามารถเชื่อมโยงพื้นที่บริเวณเมืองและนอกเมืองให้สามารถติดต่อกันได้อย่างสะดวก ที่ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงบทบาทของตลาดหลวงแพ่ง

ทั้งนี้ สามารถสรุปรายละเอียดถึงพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ของตลาดหลวงแพ่งได้ ดังนี้

3.1 ช่วงเวลาที่ 1: ยุคเริ่มต้นทางการค้าของตลาดหลวงแพ่ง (ประมาณ พ.ศ. 2423 - พ.ศ. 2447)

จากสภาพภูมิประเทศของไทย โดยเฉพาะบริเวณภาคกลางส่วนใหญ่มีสภาพพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มมีแม่น้ำลำคลอง โดยเฉพาะเมืองหลวงกรุงเทพมหานคร มีแม่น้ำลำคลองมากมายหลายสายทั้งขนาดเล็กขนาดใหญ่เชื่อมและบรรจบกัน ส่งผลให้มีกลุ่มคนชาวจีนพายเรือเดินทางไปตามเส้นแม่น้ำลำคลอง เพื่อค้าขายสินค้าให้กับชาวบ้านที่ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ตามลักษณะสภาพพื้นที่บริเวณชนบทจะเป็นทุ่งนา (สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา, 2529) ซึ่งกลุ่มคนจีนที่เข้ามาค้าขายบนเรือขายสินค้าทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ ค้าขายไปตามเส้นแม่น้ำลำคลองไปเรื่อยๆ จนพบกับทำเลที่เหมาะสม คือ ปากแม่น้ำหรือบริเวณจุดตัดของแม่น้ำ ทำให้บริเวณดังกล่าวเกิดการตั้งถิ่นฐานเป็นบ้านเรือนและเกิดเป็นกิจกรรมการค้าเล็กๆ ขึ้นในเวลาต่อมา บริเวณฝั่งตะวันออกของกรุงเทพมหานคร มีลำคลองที่สามารถเชื่อมไปยังจังหวัดต่างๆ ได้ โดยเฉพาะคลองประเวศบุรีรมย์ที่มีความสำคัญในการเป็นคลองยุทธศาสตร์ ทำให้สามารถพบบ้านเรือนได้ทั้งสองริมฝั่งคลองมีลักษณะการตั้งถิ่นฐานเป็นที่อยู่อาศัย (รูปที่ 2) เป็นการปลูกสร้างอาคารลึกเข้าไปจากตลิ่งริมคลอง มีลักษณะเป็นอาคารสองชั้นหันหน้าเข้าหาคลอง ด้วยความสมบูรณ์และลักษณะที่เหมาะสมของพื้นที่ที่เป็นปากคลอง และเป็นจุดตัดระหว่างคลองหลวงแพ่งและคลองประเวศบุรีรมย์ จึงทำให้บริเวณนี้ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการตั้งถิ่นฐาน และมีการปลูกสร้างบ้านเรือนเพิ่มขึ้นไปตามแนวยาว (Linear Settlement) ตลอดแนวสองฝั่งคลองประเวศบุรีรมย์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับกรใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านกรค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา



รูปที่ 2 บริเวณที่ตั้งของตลาดหลวงแพ่ง พ.ศ. 2460
ที่มา: กรมแผนที่ทหารกระทรวงกลาโหม (2557)

โดยบริเวณตลาดหลวงแพ่งมีโครงข่ายการสัญจรทางน้ำเป็นทางหลัก ชาวบ้านจะอาศัยเรือเป็นพาหนะในการเดินทาง ได้แก่ เรือพาย เรือบด เรืออีแปะ และเรืออีโก้ง เป็นต้น ผู้คนสมัยนี้จึงนิยมใช้แม่น้ำและคลองเนื่องจากเป็นเส้นทางคมนาคมที่สะดวกและรวดเร็วที่สุด รวมทั้งทำให้เกิดการตั้งถิ่นฐานเพื่อให้อยู่อาศัยของกลุ่มพ่อค้าชาวจีนที่ล่องเรือมาขายของตามลำน้ำ โดยมีการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่ออยู่อาศัยควบคู่ไปกับการค้า ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการเลือกทำเลการตั้งถิ่นฐานบริเวณริมฝั่งริมลำคลอง (มนู วัลยะเพ็ชร, 2520)

ในช่วงเวลานี้ตลาดหลวงแพ่งเริ่มมีกิจกรรมการค้าขายขึ้น แต่ไม่ได้อยู่ในรูปแบบการค้าขายบริเวณที่พักอาศัยอย่างถาวร (บรรทม ไซลิ้ม, สัมภาษณ์ 9 กุมภาพันธ์ 2558) เนื่องจากลักษณะรูปแบบที่อยู่อาศัยเป็นแบบค่อยๆ สร้างขึ้นทีละหลังสำหรับกิจกรรมการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าของตลาดแรกเริ่ม คือ บริเวณที่พ่อค้าชาวจีนตั้งถิ่นฐานบริเวณปากคลองหลวงแพ่ง โดยกลุ่มพ่อค้าชาวจีนที่เป็นพ่อค้าเรือเร่ค้าสินค้ามาขายตามแนวฝั่งคลอง เช่น ผ้า โอง ฯลฯ บางส่วนก็เข้ามาอาศัยบริเวณพื้นที่ที่สร้างเป็นเพิงเล็กๆ ไม้ค้ำขาย เช่น ร้านกาแฟ ร้านขายของชำ ฯลฯ ส่งผลให้เริ่มมีการขยายกิจการ สร้างเป็นที่อยู่อาศัยไปทางทิศตะวันออกและตะวันตกของที่อยู่อาศัย ทั้งนี้กิจกรรมการค้าที่เกิดขึ้นจะเน้นไปทางการค้าขายบนเรือซึ่งจะมีเรือพายมาจอดเทียบท่าบริเวณใกล้ปากคลองเมื่อมีการค้าขายจากกลุ่มพ่อค้าชาวจีนและเรือของชาวบ้านมาจอดเทียบท่าประกอบกับการค้าขายบนบกเริ่มก่อตั้งขึ้นบริเวณใกล้ปากคลองทำให้บริเวณนี้เริ่มมีกลุ่มพ่อค้าทั้งคนในพื้นที่ได้แก่ ชาวบ้านและคนนอกพื้นที่ที่เริ่มมีการค้าขายง่าย ๆ บนเรือและบริเวณเพิงพักอาศัยบนบกจนเกิดเป็นกิจกรรมที่สม่ำเสมอและเป็นที่ยอมรับของชาวบ้านและบรรดาพ่อค้าจากจังหวัดต่าง ๆ ให้การค้าขายเริ่มติดตลาด อีกทั้งช่วงเวลานี้ยังได้เริ่มมีการพัฒนาเส้นทางคมนาคมทางรถไฟซึ่งตั้งอยู่ทางตอนเหนือโดยขยายเส้นทางมายังภาคตะวันออกทำให้เกิดการเดินทางผ่านไปมาบริเวณพื้นที่มากขึ้นก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการค้าขายจากริมน้ำและที่พักอาศัยบางส่วนมาเป็นตลาดบก และมีการสร้างที่พักอาศัยเป็นหลักแหล่ง (บาหยัน มากมี, สัมภาษณ์, 22 มีนาคม 2558)

โดยในช่วงเวลานี้ประชากรส่วนใหญ่ที่เข้ามาตั้งถิ่นฐาน คือ กลุ่มชาวจีน ทำให้เกิดรูปแบบความสัมพันธ์ของคน กิจกรรม และพื้นที่ ในลักษณะการใช้ประโยชน์จากเส้นทางน้ำเข้ามาในพื้นที่ ก่อให้เกิดการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน และการใช้ประโยชน์ที่ดินด้านเกษตรกรรมของชาวนา ลำคลองถูกใช้เป็นเส้นทางหลักในการคมนาคมและเป็นเส้นทางขนส่งสินค้าจากการเดินเรือทำให้บริเวณจุดตัดปากคลองเริ่มมีการตั้งถิ่นฐาน ส่งผลให้ตลาดหลวงแพ่งเริ่มที่จะมีบทบาททางด้านการเป็นที่อยู่อาศัยเป็นหลักและประกอบอาชีพค้าขายไปตามลำน้ำและลำคลองที่ใช้เป็นเส้นทางคมนาคมหลักสามารถเชื่อมต่อไปยังจังหวัดต่างๆ นอกเขตพระนคร โดยเริ่มแรกของการตั้งตลาดจะมีการสร้างศาลเจ้าไว้เป็นสถานที่ยึดเหนี่ยวจิตใจเพื่อความมั่นคงในการประกอบอาชีพค้าขายทำให้เกิดการเผยแพร่วัฒนธรรมจีน จากลักษณะกิจกรรมการค้าขายที่เริ่มเกิดขึ้นในพื้นที่ตลาดหลวงแพ่ง อีกทั้งละแวกพื้นที่ตลาดหลวงแพ่งยังมีวัดราชโกษา ซึ่งเป็นศาสนสถานสำคัญตั้งอยู่ใกล้กับพื้นที่ทำให้เกิดความสัมพันธ์กันระหว่างวิถีชีวิตการทำกิจกรรมและการอยู่อาศัยในพื้นที่

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนลิขสิทธิ์สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา หรือทำซ้ำโดยไม่ได้รับอนุญาตจากผู้จัดทำ หรือแจ้งไปยังเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3.2 ช่วงเวลาที่ 2: ยุครุ่งเรืองทางการค้าของตลาดหลวงแพ่ง (ประมาณ พ.ศ. 2448 - พ.ศ. 2508)

ในช่วงเวลาของยุคนี้รูปแบบการตั้งถิ่นฐานของตลาดหลวงแพ่ง เริ่มมีการขยายขยายกระจายไปรอบจุดตัดคลองประเวศบุรีรัมย์ และคลองหลวงแพ่งโดยขยายออกไปทางทิศตะวันออกและตะวันตกถัดไปจากบริเวณตรอกศาลเจ้านอกจากนี้ยังกระจายไปยังทิศเหนือของพื้นที่ ทำให้บริเวณสองฝั่งคลองของปากคลองหลวงแพ่งเริ่มมีที่อยู่อาศัยที่พัฒนาจากหลังคามุงจากเป็นอาคารเรือนแถวไม้ริมน้ำสองชั้นมีหลังคามุงด้วยสังกะสีที่สามารถช่วยกันแดดและฝนได้ (อรศิริ ปาณินท์, 2544) อาคารเรือนแถวไม้หันหน้าเข้าหากันโดยมีคลองประเวศบุรีรัมย์อยู่ตรงกลาง ด้านหน้าเป็นประตูระบบเพี้ยมไม้ เหนือบานประตูทำเป็นช่องระบายอากาศ และสร้างอาคารไม้เรือนแถวเพิ่มเติมต่อกันกลายเป็นห้องแถวยาวที่ใช้สำหรับค้าขายบนบก (สุภาวดี บุณยรัศมีศรีพิทักษ์, สัมภาษณ์, 9 กุมภาพันธ์ 2558) ทำให้บริเวณตลาดหลวงแพ่งก่อเกิดเป็นชุมชนขนาดย่อมที่ประกอบไปด้วยสังคมของพ่อค้าแม่ค้าชาวจีน รูปแบบการตั้งถิ่นฐานยังคงเกาะตัวอยู่บริเวณริมฝั่งคลองและอยู่ใกล้บริเวณปากคลองส่งผลให้มีผู้คนเดินทางเข้ามาบริเวณพื้นที่ตลาดหลวงแพ่งมากขึ้นและมีความหลากหลายมากกว่าเดิม

การสัญจรหลักภายในพื้นที่ยังเป็นการเดินทางสัญจรทางน้ำเป็นเส้นทางสัญจรหลัก ซึ่งสอดคล้องกับการตั้งถิ่นฐานของพื้นที่ที่เกาะตัวตามลำคลอง นอกจากนี้ยังมีการบริการเรือโดยสารให้บริการวิ่งตลอดแนวคลองประเวศบุรีรัมย์ โดยส่วนใหญ่ชาวบ้านจะใช้เรือต่อเข้ามาในพื้นที่ หากไปต่างจังหวัดหรือเดินทางไกลก็จะใช้เรือแจวหรือนั่งเรือโดยสาร ซึ่งเป็นรูปแบบเรือเมล์โดยสารของบริษัทนายเลิศ โดยเส้นทางหลักจะวิ่งตามแนวคลองประเวศบุรีรัมย์ มีเที่ยวเรือ 2 เที่ยวต่อวัน คือเช้า 1 เที่ยว และเย็น 1 เที่ยว เป็นลักษณะเรือโดยสารชั้นเดียว มีอัตราค่าโดยสาร 50 สตางค์ ถึงประมาณ 1 สลึง (สุชิน, สัมภาษณ์ 15 มีนาคม 2558) ชาวบ้านส่วนใหญ่นิยมใช้บริการเรือโดยสารมักจะใช้เพื่อเดินทางไปติดต่อธุระในฝั่งกรุงเทพฯ อีกทั้งจากการพัฒนาเส้นทางระบบขนส่งทางรถไฟ เส้นทางกรุงเทพ-ฉะเชิงเทรา เป็นการขยายเส้นทางพัฒนาของการเดินทางด้านตะวันออก ทำให้สามารถดึงดูดผู้คนให้เข้ามาในพื้นที่ตลาดหลวงแพ่งได้มากขึ้น ยังผลให้การค้าขายของตลาดหลวงแพ่งเกิดการขยายตัวและเจริญรุ่งเรืองทางการค้ามาในยุคนี้ โดยสามารถพิจารณาได้จากจำนวนชาวบ้านและความหลากหลายของลูกค้านำเข้ามาในตลาด มีทั้งชาวจีนและชาวจีนประจํา อีกทั้งจำนวนสินค้าและประเภทของสินค้าที่มีความหลากหลายมากขึ้น

สำหรับสินค้าที่ขายภายในตลาดหลวงแพ่งมีความหลากหลาย ทั้งทางสินค้าด้านอุปโภคบริโภคกิจกรรมด้านความบันเทิงการบริการด้านความสวยความงาม การรักษาโรค และสินค้าการเกษตรเดิมจะเป็นของชาวบ้านในละแวกนี้ ยังมีการรับสินค้าที่ไม่สามารถผลิตเองได้ในพื้นที่ ต้องขนส่งมาทางเรือหรือทางรถไฟ อาทิเช่น เสื้อผ้า เครื่องปรุงรส เครื่องประดับ วัตถุที่รับประทานได้ โดยพ่อค้าจะไม่รับสินค้ามาจากสถานีรถไฟ หรือเรือสินค้าที่เข้ามาในพื้นที่ สินค้าที่ขายในพื้นที่ตลาดหลวงแพ่ง เป็นรูปแบบจากการค้าขายบนเรือที่พ่อค้าจะต้องนำสินค้าใส่เรือพายมาขายของตามลำคลอง เป็นรูปแบบตลาดบก แต่ก็ยังมีเรือสินค้าอยู่เช่นเดียวกัน ทำให้ลดบทบาทการค้าขายสินค้าเป็นเรือมาขายบนบกมากขึ้น และยังใช้เส้นทางคมนาคมทางน้ำเป็นหลักในการสัญจรและเริ่มมีการเดินทางโดยใช้รถไฟมากขึ้นเพื่อต้องการเดินทางไปยังกรุงเทพฯ จากแต่เดิมที่มีเพียงสินค้าเกษตรก็ได้มีสินค้าเพิ่มขึ้นทั้งสินค้าประเภทอาหารสำเร็จรูป ร้านก๋วยเตี๋ยว ร้านขายของสด ร้านขายน้ำชา รวมทั้งร้านขายของอื่นๆ เช่น ร้านค้าทอง ร้านทำฟันทอง ร้านขายยาแผนโบราณ ร้านขายอุปกรณ์ทางด้านประมง ร้านขายเครื่องมือทางการเกษตร บ่อนการพนัน และเกิดการปรับเปลี่ยนพัฒนารูปแบบอาคารเรือนแถวไม้ริมน้ำเป็นสองชั้นโดยชั้นบนใช้อยู่อาศัยและชั้นล่างใช้ทำการค้าขาย (สวัสดิ์ สุธีสวัสดิ์, สัมภาษณ์, 14 มีนาคม 2558)

จากกิจกรรมค้าขายที่เจริญรุ่งเรืองบริเวณตลาดหลวงแพ่ง สะท้อนให้เห็นถึงการรวมกลุ่มกันภายในพื้นที่ในการทำกิจกรรมมากขึ้น จากการค้าขายรวมกลุ่มของพ่อค้าแม่ค้า และจากชาวบ้านที่เดินทางมาจากภายนอกพื้นที่ หรือกลุ่มคนที่เข้ามาซื้อสินค้าภายในพื้นที่ตลาดหลวงแพ่ง กลายเป็นวิถีชีวิตของชาวตลาดหลวงแพ่งที่มักจะพบเห็นผู้คนผ่านไปผ่านมาบริเวณพื้นที่ประจําตลอดอาคารสองฝั่งคลอง เช่น ตอนเช้า เป็นการรวมกลุ่มเพื่อค้าขายหน้าอาคารเรือนแถวไม้ช่วงเวลาเที่ยงจะเป็นการรวมกลุ่มของชาวตลาด เพื่อพักผ่อนและทำกิจกรรมอื่นๆ เช่น พบปะพูดคุยกัน และเด็ก ๆ ลูกหลานภายในตลาดออกมาวิ่งเล่นกันหน้าบ้าน ฯลฯ ช่วงเวลาเย็นจนถึงหัวค่ำ ก็จะเป็นช่วงเวลาแห่งการรวมกลุ่มเพื่อค้าขายอีกครั้ง ร้านค้าที่จะเปิดในช่วงเวลานี้ส่วนใหญ่จะเป็นร้านน้ำชากาแฟและบ่อนการพนัน โดยเป็นกลุ่มคนที่เข้ามาจอดพักเรือ และแวะเข้ามาพักผ่อนเอกสารเป็นเอกสารที่ส่งวนเวียนสำหรับการเรียนเพื่อการศึกษาเท่านั้น เมื่อนุญตให้เข้าไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

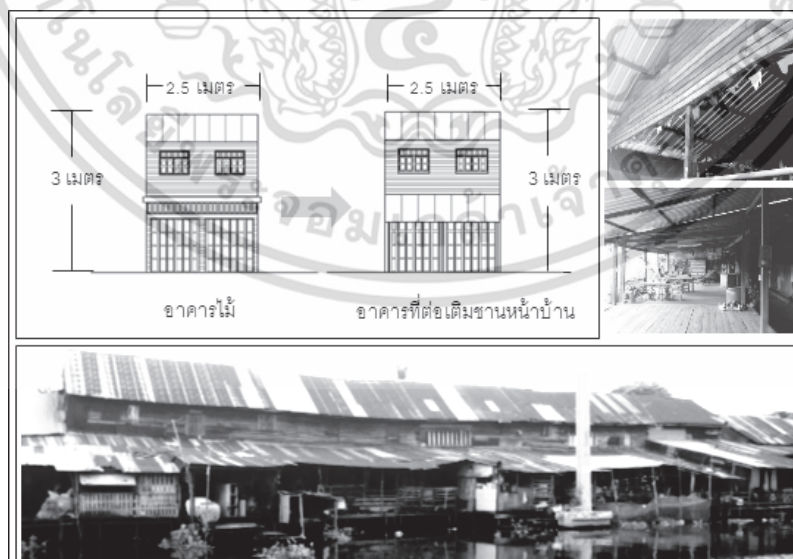
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา

ในพื้นที่ โดยร้านจะเปิดบริเวณตรอกศาลเจ้า ซึ่งชาวบ้านต่างเรียกขานกันว่า “ตรอกนักเลง” เพราะส่วนใหญ่จะเป็นพวกนักเลง (สุธีสวัสดิ์, สัมภาษณ์ 15 มีนาคม 2558) ดังนั้น ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความสัมพันธ์กับพื้นที่โดยรอบ คือ การเข้ามาทำกิจกรรม การซื้อขายสินค้าอุปโภคบริโภคๆ อีกทั้งการให้บริการทางเรือสัญจรระหว่างเส้นทางคมนาคมทางน้ำและเส้นทางรถไฟ จึงทำให้เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้เกิดบทบาทที่สำคัญที่ต่อการเป็นศูนย์กลางการค้าขายที่เจริญรุ่งเรืองในยุคนี้

3.3 ช่วงเวลาที่ 3: ยุคชบเซาทางการค้าของตลาดหลวงแพ่ง (ประมาณ พ.ศ. 2508 - ปัจจุบัน พ.ศ. 2558)

การพัฒนาเส้นทางคมนาคมทางบกบริเวณพื้นที่ตลาดหลวงแพ่ง โดยการตัดถนนเข้ามายังพื้นที่ ทำให้สามารถเปิดพื้นที่เชื่อมต่อกับภายนอกได้ ทั้งกรุงเทพมหานคร จังหวัดฉะเชิงเทรา และจังหวัดสมุทรปราการ การพัฒนาเส้นทางคมนาคมทางบก จึงเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบกิจกรรมการค้าขาย ซึ่งเป็นกิจกรรมหลักที่เกิดขึ้นในตลาดหลวงแพ่ง กล่าวคือ เมื่อมีการตัดถนนเข้ามาในพื้นที่ทำให้เมืองมีรูปแบบการตั้งถิ่นฐานที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต โดยเปลี่ยนเป็นการตั้งถิ่นฐานแบบแนวยาวตามฝั่งถนน “Road Linear Settlement” ถนนเป็นเส้นทางที่เกิดขึ้นในระยะหลัง ที่ดึงดูดให้มีการอพยพจากพื้นที่ในบริเวณด้านในที่เป็แหล่งเกษตรกรรมให้ออกมาตั้งถิ่นฐานบริเวณสองฝั่งของถนนแทน เพราะถือว่าเป็นเส้นทางคมนาคมที่สะดวกและรวดเร็วกว่าทางน้ำทำให้ร้านค้าต่างๆ ที่อยู่บริเวณอาคารแถวเรือนไม้หลายห้อง ต้องปิดตัวลงและย้ายไปประกอบอาชีพค้าขายในที่อื่นๆ จากเส้นทางคมนาคมทางน้ำที่ลดบทบาทลงและไม่ค่อยมีชาวบ้านใช้งาน ทำให้เส้นทางคมนาคมทางบกโดยการใช้รถยนต์เข้ามามีบทบาทมากขึ้น ส่งผลให้บริเวณตลาดหลวงแพ่งมีการเปลี่ยนแปลงรูปของกิจกรรมการใช้ประโยชน์อาคารจากการค้าขายมาเป็นการใช้ประโยชน์เพื่ออยู่อาศัยอย่างเดียว หรือใช้ประโยชน์อาคารในบางห้อง ทำให้พื้นที่ตลาดหลวงแพ่งชบเซาไม่ค่อยมีกิจกรรมการค้าขายที่คึกคักเช่นอดีต

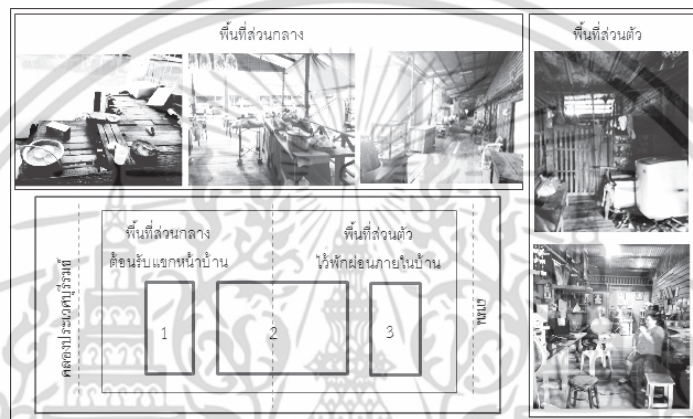
สำหรับรูปแบบและลักษณะอาคารของตลาดหลวงแพ่งในช่วงเวลานี้ ยังคงรักษาสภาพอาคารเรือนแถวไม้ริมน้ำสองชั้นไว้ แต่มีสภาพทรุดโทรมไปตามกาลเวลา โดยอาคารเรือนแถวไม้ริมน้ำของตลาดหลวงแพ่งในปัจจุบันยังคงเกาะกลุ่มไปตามแนวคลองประเวศบุรีรมย์บริเวณใกล้ปากคลองหลวงแพ่ง ประกอบด้วย อาคารเรือนแถวไม้ริมน้ำฝั่งเหนือจำนวน 33 ห้อง และอาคารเรือนแถวไม้ริมน้ำฝั่งใต้จำนวน 120 ห้อง แต่ละคูหากว้างประมาณ 3.5 เมตร สูงชั้นละประมาณ 2.5 เมตร (รูปที่ 3) และมีการแบ่งการใช้ประโยชน์อาคารภายในเพื่อกิจกรรมอยู่อาศัยที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวตลาดหลวงแพ่ง



รูปที่ 3 รูปแบบทางสถาปัตยกรรมของอาคารเรือนแถวไม้ริมน้ำตลาดหลวงแพ่ง
ที่มา: ผู้วิจัย (2558)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา ซึ่งอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ทั้งนี้ การใช้ประโยชน์ภายในอาคารเรือนแถวไม้ริมหน้าของตลาดหลวงแพ่งประกอบด้วย พื้นที่ 3 ส่วน คือ พื้นที่ด้านหน้าบ้าน พื้นที่ส่วนกลาง และพื้นที่ท้ายบ้าน (รูปที่ 4) โดยมีหน้าบ้านหันเข้าหาลำคลอง และได้มีการพัฒนาต่อเติมพื้นที่ใช้สอยจากโครงสร้างอาคารไม้เดิมเป็นบริเวณชานหน้าบ้านยื่นออกมาในลำคลองเพื่อเพิ่มพื้นที่การใช้ประโยชน์แก่ครัวเรือนที่เกี่ยวข้องกับการอุปโภคและบริโภค โดยมีการใช้พื้นที่หน้าบ้านเพื่อต้อนรับแขก พบปะพูดคุยกันในละแวกบ้านหรือทำกิจกรรมในครัวเรือน เช่น ทำอาหาร ล้างจาน ซักผ้า เป็นต้น ส่วนพื้นที่ส่วนกลาง เป็นพื้นที่ไว้สำหรับคนในครอบครัวเพื่อพักผ่อนภายในบ้าน โดยมีการกั้นห้องเพื่อแบ่งพื้นที่การใช้สอยโดยใช้เฟอร์นิเจอร์ เช่น โต๊ะ หรือตู้เสื้อผ้า เพื่อเป็นขอบเขตภายในบ้านทำให้ภายในพื้นที่ส่วนตัว ประกอบไปด้วย ห้องนอน ห้องนั่งเล่น และห้องรับประทานอาหาร ส่งผลให้เกิดความหลากหลายของการใช้สอยภายในอาคารเรือนแถวไม้ริมหน้าของตลาด

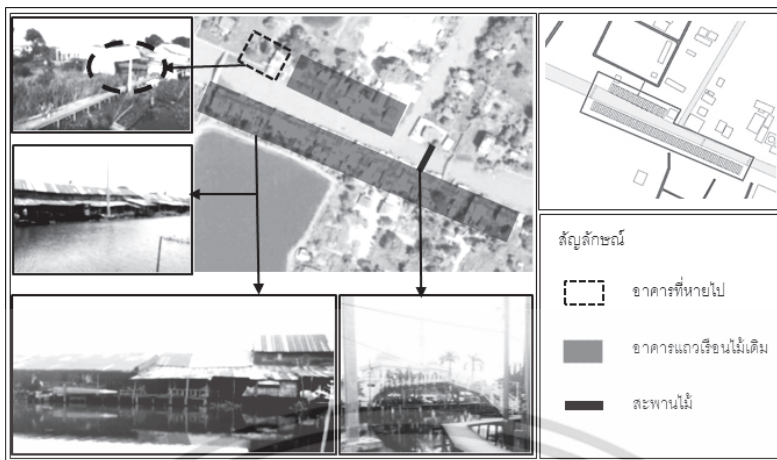


รูปที่ 4 ผังการใช้ประโยชน์ภายในอาคารตลาดหลวงแพ่งกรุงเทพมหานคร
ที่มา: ผู้วิจัย (2558)

ด้านการสัญจรและการเข้าถึงพื้นที่ตลาดหลวงแพ่ง ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในช่วงเวลาประมาณ พ.ศ. 2520 โดยได้มีการยกเลิกการให้บริการเรือเมล์โดยสาร ส่งผลให้ผู้คนที่เคยใช้เรือเมล์ เพื่อการเดินทางไปยังตลาดหรือสถานีรถไฟหรือเดินทางไปในเมือง หันมาใช้การเดินทางโดยรถยนต์ ทำให้มีผู้คนเริ่มอพยพออกนอกพื้นที่ไปตามเส้นทางคมนาคมทางบกเพื่อหาแหล่งงานและการเดินทางที่สะดวกกว่า ส่งผลให้การค้าขายภายในตลาดหลวงแพ่งเริ่มซบเซาลง เหลือเพียงแค่งกลุ่มคนดั้งเดิมที่เป็นคนเก่าแก่อาศัยในพื้นที่มาตั้งแต่ยุครุ่งเรืองทางการค้าปัจจุบันกลุ่มคนเหล่านี้จะเป็นวัยสูงอายุในตลาดที่เป็นชาวไทยเชื้อสายจีน ซึ่งพบเห็นได้ค่อนข้างน้อย ส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพค้าขายของดั้งเช่นเดิม เพียงแต่เป็นการค้าขายที่ไม่ได้มีรายได้ดีเท่าเมื่อก่อนเทียบเท่ากับสมัยที่การค้าเจริญรุ่งเรือง

ในช่วงเวลานี้เมื่อมีการพัฒนาเส้นทางโครงข่ายคมนาคม ขยายเส้นทางถนนเข้ามาในพื้นที่ ส่งผลให้ตลาดสามารถเชื่อมต่อกับภายในเมืองได้อย่างสะดวก ได้แก่ ถนนอ่อนนุชหรือซอยสุขุมวิท 77 ที่เป็นถนนสายหลักที่เชื่อมโยงพื้นที่ตลาดไปด้านทิศตะวันออกส่งผลให้เริ่มมีการพัฒนาเส้นทางคมนาคมขนส่งทางบกเป็นโครงข่ายมากขึ้นทำให้ ทั้งถนนสายหลัก สายรอง และถนนสายย่อยเพื่อพัฒนาให้สามารถเข้าถึงพื้นที่ได้อย่างสะดวกรวดเร็ว ทำให้มีถนนสายหลักที่เข้ามาภายในตลาดหลวงแพ่งได้ ได้แก่ ถนนหลวงแพ่ง และมีการตัดซอยย่อยเข้ามาถึงตลาด เรียกว่า ซอยหลวงแพ่ง 5 ที่ตัดถนนเข้ามาถึงตลาดหลวงแพ่งฝั่งใต้และบริเวณตลาดหลวงแพ่งฝั่งเหนือก็มีการพัฒนาเส้นทางถนนเข้า เช่นกัน นั่นคือ ถนนชุมทองลำต้อยติ่ง สามารถเข้าถึงได้จากถนนอ่อนนุช ตลาดกระบังจากการพัฒนาเส้นทางขนส่งทางบกทำให้ในช่วงประมาณ พ.ศ. 2530 เกิดผลกระทบด้านการเปลี่ยนแปลงอาคารบริเวณทางตอนเหนือของตลาดหลวงแพ่ง โดยมีอาคารบางส่วนถูกรื้อไปส่งผลให้อาคารเรือนแถวไม้ริมน้ำลดน้อยลงและมีการก่อสร้างสะพานเพื่ออำนวยความสะดวกให้สามารถเดินทางเชื่อมโยงไปมาหาสู่ในพื้นที่ได้ง่ายยิ่งขึ้น (รูปที่ 5)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับกรใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา



รูปที่ 5 การเปลี่ยนแปลงของตลาดหลวงแพ่งในช่วงชบเซาทางการค้า
ที่มา: ผู้วิจัย (2558)

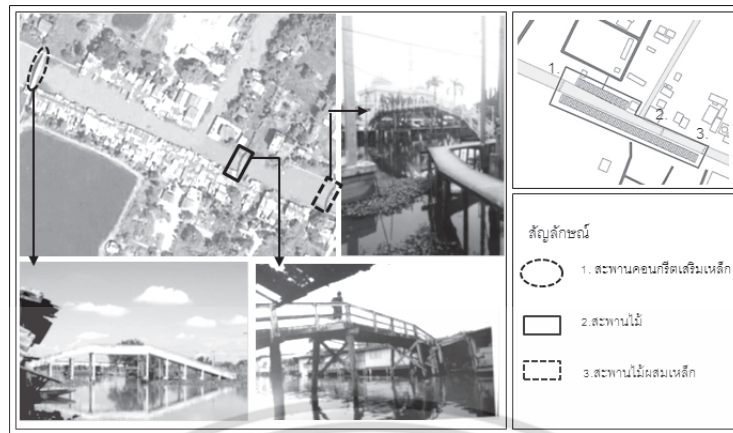
ปัจจุบันพื้นที่ตลาดหลวงแพ่ง สามารถเดินทางเข้าถึงได้ด้วยรถยนต์ส่วนตัวและระบบขนส่งสาธารณะ ได้แก่ รถสองแถว รถแท็กซี่ เป็นต้น โดยวิ่งเส้นทางถนนหลวงแพ่งที่เชื่อมต่อระหว่างพื้นที่เมืองภายในเขตกรุงเทพฯ กับพื้นที่ต่างจังหวัด และในช่วง พ.ศ. 2515 ได้มีการตัดถนนเลียบบคลองประเวศบุรีรมย์ทั้งฝั่งใต้และฝั่งเหนือ ทำให้ตลาดหลวงแพ่งถูกเชื่อมโยงพื้นที่ตลาด 2 ฝั่ง คือ ฝั่งเหนือและฝั่งใต้เข้าไว้ด้วยกัน โดยใช้สะพาน 3 สะพาน คือ สะพานบริเวณตลาดฝั่งเดียวกับวัดราชโกษา โครงสร้างเป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก (ค.ส.ล.) สภาพการใช้งานปัจจุบันเป็นบันไดและทางลาดควบคู่กันไป ใช้เชื่อมต่อระหว่างสวนพณิชยกรรมกับชุมชนที่พักอาศัยทั้งสองฝั่งของตลาดหลวงแพ่งสะพานไม้ข้ามฝั่งบริเวณตลาดฝั่งเดียวกับวัดราชโกษา สะพานแห่งที่ 2 เป็นสะพานไม้ไว้สำหรับเดินเท้า ตั้งอยู่บริเวณใกล้กับปากคลองหลวงแพ่งติดกับคลองประเวศบุรีรมย์เยื้องไปทางฝั่งตะวันออก สภาพเก่าแต่ยังคงแข็งแรง สะพานแห่งที่ 3 ตั้งอยู่บริเวณตลาดฝั่งใต้เยื้องไปทางด้านทิศตะวันออกเป็นสะพานที่อยู่ริมสุดของตลาด มีลักษณะเป็นสะพานไม้กึ่งเหล็กโดยมีพื้นเป็นไม้และมีราวจับเป็นเหล็ก (รูปที่ 6) สร้างขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกในการเดินทางเชื่อมต่อไปยังฝั่งเหนือ ซึ่งตั้งใกล้กับมัสยิดนุสลัลดี และโรงเรียนสุเหร่าหลวง

ในช่วงเวลานี้การคมนาคมทางเรือเริ่มลดบทบาทลงทำให้การเดินทางไปยังตลาดทั้งสองฝั่งต้องอ้อมไปใช้เส้นทางถนนที่เริ่มมีการพัฒนาให้สามารถเชื่อมต่อพื้นที่บริเวณรอยต่อสามจังหวัดได้ โดยมีรูปแบบการใช้ประโยชน์บริเวณอาคารทั้งหน้าบ้าน และภายในบ้านที่หลากหลาย ซึ่งลักษณะการใช้ประโยชน์เป็นวิถีชีวิตของชาวบ้านริมคลองมีความแตกต่างกันไปตามการใช้ประโยชน์อาคารสภาพทางเดินเท้าบริเวณหน้าอาคารเรือนแถวไม้ริมน้ำตลอดทั้งสองฝั่งของตลาดหลวงแพ่งส่วนใหญ่ทำด้วยไม้ มีสภาพค่อนข้างชำรุด ชาวบ้านต้องใช้ความระมัดระวังในการเดิน โดยเฉพาะทางขึ้นสะพานบริเวณสะพานไม้ของตลาดหลวงแพ่งฝั่งใต้ เพราะเป็นเส้นทางเดินไปมาหาสู่ หรือทำกิจกรรมต่างๆ ของชาวตลาดหลวงแพ่งมากที่สุด ส่วนสภาพทางเดินเท้าที่ทำด้วยคอนกรีตจะเป็นทางที่จะใช้เชื่อมไปยังสะพานคอนกรีตเสริมเหล็ก และสะพานไม้ผสมเหล็ก เนื่องจากทั้งสองสะพานทำด้วยด้วยคอนกรีตและเหล็ก จึงทำให้ทางเดินมีความแข็งแรง และเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุน้อยกว่าทางเดินเท้าที่ทำด้วยไม้ โดยชาวบ้านจะใช้สะพานทั้งสองแห่งนี้ในช่วงเวลาเร่งด่วนเพื่อเดินทางออกไปยังพื้นที่ภายนอก เช่น ถนนใหญ่ วัดราชโกษา มัสยิดนุสลัลดีสาม ฯลฯ ที่ตั้งอยู่ไม่ไกลจากพื้นที่ของตลาดหลวงแพ่ง

จากการที่เกิดการเปลี่ยนแปลงเส้นทางการคมนาคมส่งผลให้รูปแบบการขนส่งสินค้าต่างๆ เปลี่ยนแปลงปรับเปลี่ยนจากการขนส่งทางเรือมาเป็นการขนส่งทางบกโดยใช้รถยนต์เนื่องจากความสะดวกและรวดเร็วในการขนส่งสินค้า ดังนั้นเมื่อมีเส้นทางถนนเพิ่มขึ้น สินค้าส่งได้เร็วขึ้น ทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงสินค้าได้ง่ายตลาดหลวงแพ่งจึงเริ่มถูกตลาดอื่นๆ ดึงดูดลูกค้าที่เคยใช้บริการในตลาดไป จากการเดินทางที่เข้าถึงได้สะดวก ติดถนนสายหลัก ทำให้ไม่ต้องเดินทางซับซ้อน อีกทั้งรูปแบบสินค้าที่ตลาดอื่นๆ มักจะมีมากกว่า เนื่องด้วยความสะดวกในการขนส่งทางบกทำให้สินค้าในตลาดแห่งอื่นๆ มีความหลากหลายที่มากกว่า

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา หรืออ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



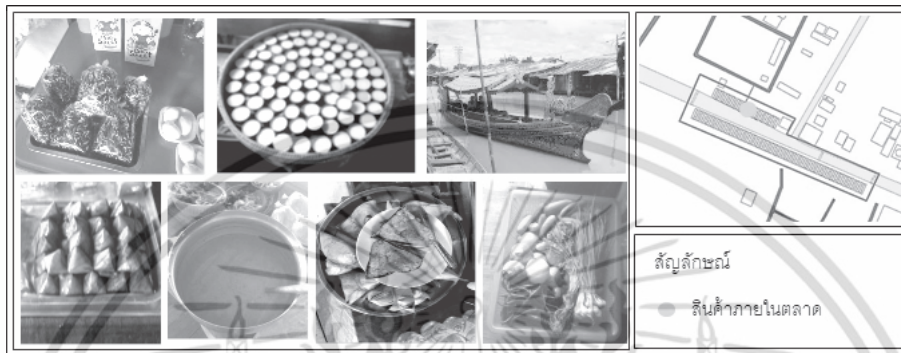
รูปที่ 6 สะพานข้ามฟากบริเวณตลาดหลวงแพ่ง
ที่มา: เพ็ญจันทร์ วัฒนกิจ (2545)

สำหรับกิจกรรมด้านประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิมในพื้นที่ตลาดหลวงแพ่งที่ยังคงสืบทอดกันมาตั้งแต่ยุคก่อตั้งตลาด คือ ประเพณีแห่เจ้าพ่อปู่เกล้ากง และเจ้าแม่ปู่เกล้ามา ซึ่งเป็นประเพณีที่มีความผูกพันกับตลาด เพราะศาลเจ้าเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวตลาดหลวงแพ่งมาตั้งแต่แรก ซึ่งเจ้าพ่อเจ้าแม่อยู่คู่ตลาดมานานโดยชาวบ้านได้ตั้งศาลเจ้าพ่อตรงบริเวณจุดตัดสามแยกระหว่างคลองประเวศบุรีรมย์ ซึ่งเป็นคลองแนวหลักที่ตลาดเกาะกลุ่มไปตามเส้นลำคลองและตัดกับคลองหลวงแพ่งที่ไปออกจังหวัดฉะเชิงเทรา เพื่อให้ช่วยปกป้องรักษาคุ้มครองชาวตลาดและช่วยให้สามารถทำมาค้าขายขึ้น และมีศาลเจ้าแม่ซึ่งจะตั้งอยู่บริเวณท้ายตลาดของตลาดฝั่งใต้ โดยชาวบ้านมีความเชื่อว่าใน 1 ปี จะมีวันที่จะให้เจ้าพ่อและเจ้าแม่มาเจอกันนั้น คือเป็นประเพณีสำคัญที่จะจัดขึ้นในตลาดหลวงแพ่ง โดยภายในงานมีการไหว้เจ้า มีพิธีกรรมแห่เจ้าพ่อและเจ้าแม่ และมีการแสดงงิ้วในตอนเย็น ซึ่งชาวบ้านจะช่วยกันจัดงาน โดยพิธีกรรมภายในงาน ประกอบด้วย การบุญในตอนเช้าและพิธีกรรมทางแบบจีน โดยจะจัดขึ้นในช่วงเดือนเมษายนของทุกปี ชาวบ้านที่อยู่ในพื้นที่มานานที่ปัจจุบันเป็นผู้สูงวัยในพื้นที่ หรือลูกหลานของชาวจีนตั้งแต่ยุคแรกของการจับจองพื้นที่และเริ่มทำการค้าขายบนตลาดจะมาร่วมกันในวันงานดังกล่าว โดยกิจกรรมเหล่านี้จะมีความผูกพันและมีความสำคัญกับคนในพื้นที่ และกิจกรรมก็ถูกถ่ายทอดมายังรุ่นลูกหลานที่ยังคงเป็นกิจกรรมที่สืบทอดกันในทุกๆ ปี

รูปแบบวิถีชีวิตของคนในพื้นที่และวิถีชีวิตที่ยังคงเป็นเอกลักษณ์ของความเป็นชุมชนตลาดริมน้ำบริเวณริมคลองประเวศบุรีรมย์ โดยตลาดหลวงแพ่งมีจุดที่เป็นศักยภาพและทำเลที่ตั้งที่มีความเหมาะสม ทางด้านอาณาเขตติดต่อ และการเชื่อมต่อพื้นที่ เป็นสถานที่หรือจุดที่ทำให้สามารถสะท้อนหรือบอกได้ว่าเป็นพื้นที่ที่สามารถออกไปยังจังหวัดอื่นๆ ได้ อีกทั้งบริเวณตลาดหลวงแพ่งยังเป็นจุดตัดของลำคลองหลวงแพ่ง ซึ่งเป็นลำคลองที่สามารถเชื่อมต่อไปยังจังหวัดฉะเชิงเทรา และมีความสำคัญเป็นเส้นแบ่งเขตระหว่างกรุงเทพฯ กับจังหวัดฉะเชิงเทรา และยังเป็นคลองที่ใช้แบ่งเขตแดนระหว่างจังหวัด มีลักษณะเด่นเป็นอาคารเรือนแถวไม้ริมน้ำ วัสดุทำด้วยไม้ มีอาคารและมีพื้นที่กระดานยื่นออกมาเป็นชานด้านหน้าเป็นอาคารสองชั้น วางอยู่เรียงรายตลาดสองฝั่งข้างทางมีความยาวประมาณ 500 เมตร เหมาะสำหรับเป็นสถานที่พักผ่อนดื่มด่ำกับธรรมชาติ วิถีชีวิตชุมชนริมน้ำดั้งเดิมตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 โดยมีบ้านซึ่งเป็นลักษณะของอาคารแถวเรือนไม้ริมน้ำ มีอุปกรณ์ทำประมงดั้งเดิม ซึ่งเป็นทุนทางวัฒนธรรม (จุดเด่น) การดำเนินชีวิตประจำวันเราจะพบการใช้เรือสัญจรของชาวบ้านที่มีการลดบทบาทลงจากการใช้เรือสัญจรเป็นพาหนะหลักในการเดินทาง แต่ปัจจุบันการสัญจรโดยเรือลดบทบาทลงเป็นเพียงใช้สำหรับทำประมงซึ่งยังคงหลงเหลืออยู่บ้างภายในพื้นที่ ทำให้ยังคงมีการใช้เรือผ่านไปบริเวณคลองประเวศบุรีรมย์ ทำให้วิถีชีวิตของชาวบ้านริมคลองส่วนใหญ่ยังคงความผูกพันกับสายน้ำคือใช้เส้นทางน้ำในการเดินทางในระยะใกล้ โดยชาวบ้านที่ใช้เรือส่วนใหญ่จะเป็นชาวบ้านที่ยังคงประกอบอาชีพเกษตรกรรม ในส่วนของอาคารเรือนแถวไม้ริมน้ำ ยังคงมีการค้าขายแต่เป็นลักษณะการค้าที่เป็นการค้าแบบเรื่อยๆ ส่วนใหญ่จะเป็นร้านขายของชำ และร้านอาหาร เช่น ร้านก๋วยเตี๋ยวซึ่งเป็นร้านที่ค้าขายมาตั้งแต่ถ้วยละ 1 บาท เป็นก๋วยเตี๋ยวโบราณคู่ตลาดหลวงแพ่งมานาน ในด้านของอาหารและขนมหวาน ตลาดหลวงแพ่งเอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการเรียนเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา

มีความขึ้นชื่อมาก เนื่องจากชาวบ้านที่มายังตลาดส่วนใหญ่ นิยมมาซื้ออาหารปรุงสำเร็จส่วนใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นก๋วยเตี๋ยวและขนมหวาน โดยขนมที่มีชื่อเสียง ดังเช่นขนมเทียนแก้ว ซึ่งเป็นขนมโบราณที่อยู่คู่ตลาดมานาน (รูปที่ 7) ปัจจุบันเราจะพบอาคารห้องแถวบางหลังเปลี่ยนรูปแบบและบทบาทจากกิจกรรมที่เกิดขึ้นเสมอ พบว่าปัจจุบันเลิกทำการค้าขาย โดยส่วนใหญ่ปิดตัวลงและย้ายออกไปอยู่อาศัยและทำการค้าขายนอกพื้นที่ ทำให้ในปัจจุบันจะพบห้องแถวส่วนใหญ่จะใช้เพื่ออยู่อาศัย รองลงมา คือ การทำการค้าขาย ซึ่งวิถีชีวิตส่วนใหญ่ของชาวบ้านเปลี่ยนไปจากอดีตเป็นอย่างมาก



รูปที่ 7 สินค้าภายในพื้นที่ตลาดหลวงแพ่งกรุงเทพมหานคร
ที่มา: ผู้วิจัย (2558)

จากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลาของตลาดหลวงแพ่งตั้งแต่ยุคเริ่มต้น ยุครุ่งเรือง และจนกระทั่งถึงยุคปัจจุบัน ทำให้สามารถสรุปถึงพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของตลาดหลวงแพ่งได้ ดังนี้ (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 พัฒนาและการเปลี่ยนแปลงตลาดหลวงแพ่งในแต่ละช่วงเวลา

		ช่วงเวลาที่ 1: ยุคเริ่มต้น ของตลาดหลวงแพ่ง (ประมาณ พ.ศ. 2423 - พ.ศ. 2447)	ช่วงเวลาที่ 2: ยุครุ่งเรืองทางการค้า ของตลาดหลวงแพ่ง (ประมาณ พ.ศ. 2448 - พ.ศ. 2508)	ช่วงเวลาที่ 3: ยุคซบเซาทางการค้า ของตลาดหลวงแพ่ง (ประมาณ พ.ศ. 2508 - ปัจจุบัน พ.ศ. 2558)
ภาพ	การตั้งถิ่นฐาน	ตลาดหลวงแพ่งเริ่มต้นจาก บริเวณจุดตัดของคลองหลวงแพ่งและคลองประเวศบุรีรมย์เริ่มมีการสร้างเพื่อพักอาศัยชั่วคราวและค้าขาย	มีกลุ่มอาคารไม้เริ่มก่อตั้งเป็นแถวยาว โดยเริ่มขยายจากบริเวณจุดตัดคลองหรือศาลเจ้าพ่อปลูณต่าง	ตลาดหลวงแพ่งเริ่มซบเซาลงจากการพัฒนาเส้นทางถนน อาคารเรือนแถวไม้ริมน้ำที่ใช้ค้าขายก็ได้ปรับเป็นรูปแบบที่อยู่อาศัยเพื่อให้เช่า
	การสัญจร	ใช้เส้นทางน้ำเป็นทางหลัก อาศัยเรือในการสัญจร ส่วนใหญ่จะเป็นเรือของพ่อค้าชาวจีนที่ล่องเรือมาเพื่อค้าขาย	มีการพัฒนาการสัญจรทางเรือ โดยมีเรือโดยสารชาวบ้านเรียกว่า เมลล์ชาวนายเลิศวิ่งตลอดแนวคลองประเวศบุรีรมย์ มีเส้นทางรถไฟมายังภาคตะวันออก ทำให้เกิดการเดินทางเข้าถึงพื้นที่ได้สะดวก	มีการพัฒนาถนนเพื่อเชื่อมต่อไปยังพื้นที่อื่นๆ ในช่วง พ.ศ. 2515 ได้มีการตัดถนนเลียบบคลองประเวศบุรีรมย์ทั้งฝั่งใต้และฝั่งเหนือ ส่งผลให้คลองประเวศบุรีรมย์ลดบทบาทลงเป็นเพียงคลองที่ใช้ระบายน้ำ
	การใช้ประโยชน์ที่ดิน	รูปแบบอาคารที่ใช้สร้างขึ้นเพื่ออยู่อาศัยเป็นหลักควบคู่ไปกับการค้าขาย	กิจกรรมการค้าที่รุ่งเรือง เกิดเป็นตลาดบกขึ้นทำให้รูปแบบที่อยู่อาศัยกึ่งพาณิชย์กรรม	มีการเปลี่ยนแปลงกิจกรรมการใช้ประโยชน์อาคารจากที่อยู่อาศัยกึ่งพาณิชย์กรรมเป็น การใช้ประโยชน์เพื่ออยู่อาศัย หรือใช้ประโยชน์ในบางห้องแถว

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับกรใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา หรืออ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 2 พัฒนาและการเปลี่ยนแปลงตลาดหลวงแพ่งในแต่ละช่วงเวลา (ต่อ)

	ช่วงเวลาที่ 1: ยุคเริ่มต้น ของตลาดหลวงแพ่ง (ประมาณ พ.ศ. 2423 - พ.ศ. 2447)	ช่วงเวลาที่ 2: ยุครุ่งเรืองทางการค้า ของตลาดหลวงแพ่ง (ประมาณ พ.ศ. 2448 - พ.ศ. 2508)	ช่วงเวลาที่ 3: ยุคซบเซาทางการค้า ของตลาดหลวงแพ่ง (ประมาณ พ.ศ. 2508 - ปัจจุบัน พ.ศ. 2558)
เศรษฐกิจ รูปแบบกิจกรรม	ตลาดหลวงแพ่งเริ่มมีกิจกรรมการค้าขายขึ้นแต่ไม่ได้อยู่ในรูปแบบการค้าขายบริเวณที่พิกอาศัยอย่างถาวร	สินค้าที่ขายภายในตลาดหลวงแพ่งมีความหลากหลาย ทั้งทางด้านอุปโภคบริโภค ความบันเทิง ความสวยงาม ด้านการรักษาโรค โดยเฉพาะสินค้าการเกษตร	ตลาดหลวงแพ่งเริ่มถูกตลาดอื่นๆ ดึงดูดลูกค้าไปจากการเดินทางที่เข้าถึงได้สะดวก ติดถนนสายหลัก
สังคม ความสัมพันธ์ของคนกิจกรรม	ประชาชนที่ใช้บริการพื้นที่ตลาดหลวงแพ่งส่วนใหญ่มีทั้งชาวจีน และชาวประจำ ซึ่งเป็นชาวบ้านในละแวกใกล้เคียงพื้นที่	บริเวณตลาดหลวงแพ่งมีรวมกลุ่มกันได้แก่ การรวมกลุ่มจากชาวบ้าน จาก การเข้ามาทำการซื้อขายสินค้าอุปโภคบริโภค ทำให้พื้นที่ตลาดหลวงแพ่งเกิดกิจกรรมที่ดึงดูดให้คนเข้าไปในพื้นที่มากขึ้น	กิจกรรมด้านประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิมในตลาดหลวงแพ่งที่ยังคงสืบทอดกันมาตั้งแต่ยุคก่อตั้งตลาด คือ ประเพณีแห่เจ้าพ่อขุนเม่งแก้ว และเจ้าแม่ปทุมแก้ว ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ผูกพันและมีความสำคัญกับคนในพื้นที่

ที่มา: ผู้วิจัย (2558)

4. การอภิปรายผลการวิจารณ์และสรุปข้อเสนอแนะ

จากการดำเนินการวิจัยสามารถสรุปรูปแบบการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของพื้นที่ตลาดหลวงแพ่งที่ทำให้เกิดบทบาทในยุคสมัยอดีตและปัจจุบันที่มีความแตกต่างได้ดังนี้

4.1 การเปลี่ยนแปลงที่ทำให้เกิดบทบาทของตลาดหลวงแพ่งในอดีต

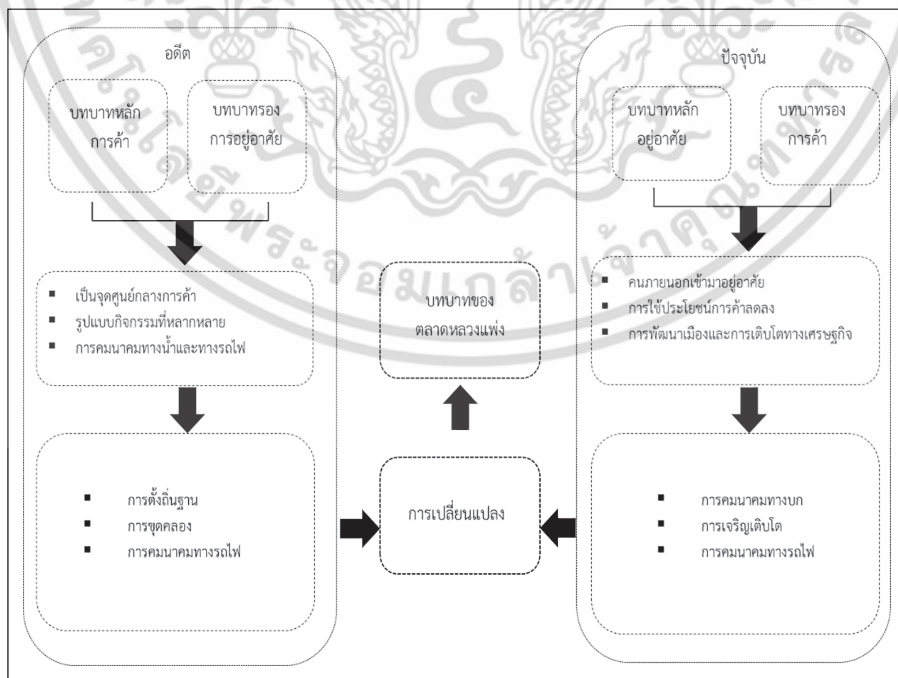
ในช่วงยุคก่อตั้งตลาดจนถึงยุครุ่งเรืองทางการค้า มีการเปลี่ยนแปลงด้านกายภาพ เรื่องสภาพที่ตั้งในบริเวณตลาดหลวงแพ่ง เริ่มมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงหลังจากการขุดคลองประเวศบุรีรมย์ผ่านพื้นที่ เพื่อใช้เป็นคลองระบายน้ำและคลองยุทธศาสตร์ไปยังภาคตะวันออก ส่งผลให้มีประชาชนเข้ามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่มากขึ้นบริเวณปากคลอง โดยแรกเริ่มกลุ่มคนที่เข้ามาเป็นชาวจีนที่เรือมาขายสินค้าตามคลองและได้เลือกตั้งถิ่นฐานบริเวณพื้นที่ที่สามารถเดินทางได้สะดวกใกล้เส้นทางคมนาคมทางน้ำ ซึ่งเป็นเส้นทางคมนาคมหลักในยุคสมัยอดีต ส่งผลให้ลักษณะทางกายภาพ มีความสัมพันธ์กับการเลือกรูปแบบการตั้งถิ่นฐาน เพื่อใช้เป็นที่อยู่อาศัย ประกอบอาชีพ โดยมีความสะดวกในการเข้าถึงเป็นเกณฑ์การพิจารณาที่จะส่งผลให้เกิดบทบาทในพื้นที่ตลาดหลวงแพ่ง จากการตั้งถิ่นฐานเป็นอาคารแถวเรือนไม้ริมน้ำ เพื่อประกอบอาชีพค้าขายทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของกิจกรรมภายในพื้นที่ (ดังรูปที่ 3) และมีการสร้างที่อยู่อาศัยเพิ่มมากขึ้นเป็นอาคารเรือนแถวไม้ริมน้ำ โดยมีการใช้ประโยชน์ในกิจกรรมการอยู่อาศัยและกิจการการค้าขาย ทั้งเครื่องอุปโภค บริโภค อีกทั้งมีการเปลี่ยนแปลงเรื่องคมนาคมโดยมีการพัฒนาเส้นทางรถไฟและการให้บริการเรือเมล์โดยสาร จึงทำให้สามารถเข้าถึงตลาดได้สะดวกมากขึ้น และเกิดการรวมกลุ่มเพื่อประกอบกิจกรรมทางด้านศาสนาและเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ของคน กิจกรรม ภายในพื้นที่ตลาดหลวงแพ่ง จนมีการเรียกขานของประชาชนที่อยู่บริเวณใกล้เคียงตลาดหลวงแพ่งว่า “ตลาดน้ำสามจังหวัด” ที่มีการค้าขายเจริญรุ่งเรืองและเฟื่องฟูอย่างมากตลอดอาคารแถวเรือนไม้ริมน้ำทั้งสองฟากฝั่งคลองประเวศบุรีรมย์

ดังนั้น บทบาทหลักของตลาดหลวงแพ่งในช่วงเวลานี้ คือ บทบาททางการอยู่อาศัยและบทบาทรอง คือ การค้าขาย ซึ่งมีความโดดเด่นในพื้นที่ และทำให้เกิดการขยายตัวของการตั้งถิ่นฐานเป็นตลาดหลวงแพ่งที่ทำการค้าขายริมฝั่งคลองประเวศบุรีรมย์ และทำให้เกิดตลาดหลวงแพ่งฝั่งเหนือและตลาดหลวงแพ่งฝั่งใต้ที่มีจำนวนห้องแถวเจริญเติบโตและพัฒนามากขึ้น และเกิดกิจกรรมการแลกเปลี่ยนสินค้าตลอดทั้งวันและกลายเป็นตลาดที่มีความเจริญรุ่งเรืองทางด้านการค้า

4.2 การเปลี่ยนแปลงที่ทำให้เกิดบทบาทของตลาดหลวงแพ่งในปัจจุบัน

จากการเปลี่ยนแปลงด้านการพัฒนาเมืองและการพัฒนาเส้นทางคมนาคมทางบก โดยการตัดถนนหลายสาย ทำให้สามารถเข้าถึงพื้นที่ตลาดหลวงแพ่งและเชื่อมต่อกับพื้นที่ที่กั้นภายนอกได้อย่างสะดวกมากขึ้น ส่งผลให้เริ่มมีประชาชนภายในพื้นที่ตลาดหลวงแพ่งอพยพไปอาศัยอยู่อาศัยตามเส้นทางคมนาคมทางบก สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่ภายในตลาดหลวงแพ่งจึงมีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่และอาคาร จากเดิมที่มีการประกอบกิจการการค้าเป็นหลักและมีอยู่เป็นจำนวนมากในตลาด ตลาดเริ่มมีการปิดตัวลงและใช้ประโยชน์อาคารเพื่อการอยู่อาศัยและการให้เช่าอาคารห้องแถวเพื่ออยู่อาศัยสำหรับกลุ่มแรงงานที่เข้ามาทำงานภาคอุตสาหกรรมโดยรอบพื้นที่ ซึ่งจากการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ จึงทำให้สังคมตลาดหลวงแพ่งเริ่มเปลี่ยนเป็นสังคมที่มีทั้งคนดั้งเดิมในพื้นที่และกลุ่มคนใหม่ที่เข้ามาอยู่เพื่อพักอาศัย เนื่องจากราคาเช่าบ้านไม่แพง และอยู่ไม่ไกลจากแหล่งงาน ทำให้พื้นที่ตลาดหลวงแพ่งเกิดการเปลี่ยนแปลงของคนที่เข้ามาอยู่อาศัย ส่งผลกระทบต่อกิจกรรมการค้า กิจกรรมการค้าขายยิ่งลดจำนวนลงและปิดตัวลงเป็นจำนวนมาก คงเหลือไว้แต่ร้านค้าดั้งเดิม เช่น ร้านขายของชำ และร้านขายยาแผนโบราณ ที่ยังคงดำรงอยู่ภายใต้ตลาด (ดังรูปที่ 7) เนื่องจากมีความผูกพันกับพื้นที่มานาน อีกทั้งสินค้ายังเป็นสินค้าที่สามารถใช้ในชีวิตประจำวันได้ ประกอบกับการพัฒนาเมืองและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ทำให้การค้าขายเจริญเติบโตไปตามเส้นทางคมนาคมทางบก ทำให้การค้าขายภายในตลาดหลวงแพ่งซบเซาลงเป็นอย่างมาก โดยในปัจจุบันตลาดหลวงแพ่งได้ปรับเปลี่ยนเป็นการค้าขายภายในละแวกบ้านเพื่อรองรับคนที่เข้ามาอยู่ในพื้นที่เป็นหลัก ในวันหยุดสุดสัปดาห์ก็จะมีสินค้าที่ไว้ค้าขายเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่ เนื่องจากตลาดหลวงแพ่งยังคงมีเอกลักษณ์ของลักษณะอาคารเรือนแถวไม้ริมน้ำเก่าแก่ และยังคงมีชาวบ้านดั้งเดิมที่มีวิถีชีวิตริมน้ำที่มีความผูกพันและอยู่คู่คลองประเวศบุรีรมย์มาช้านาน ด้วยเหตุนี้บทบาทหลักของตลาดหลวงแพ่งในช่วงเวลาปัจจุบัน คือ บทบาทด้านการอยู่อาศัยเป็นหลักและบทบาททางการค้าเป็นเพียงบทบาทรองเท่านั้น

จากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้เกิดบทบาทของตลาดหลวงแพ่งในแต่ละช่วงเวลา ทำให้สามารถสรุปผลการศึกษาบทบาทและการเปลี่ยนแปลงของตลาดหลวงแพ่งตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันสามารถแสดงเป็นแผนผังได้ ดังนี้ (รูปที่ 8)



รูปที่ 8 แบบจำลองบทบาทและการเปลี่ยนแปลงของตลาดหลวงแพ่ง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้ที่มา: วิจารณ์ (2558) ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา... อ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สำหรับการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงเวลาของตลาดหลวงแพ่งที่สะท้อนถึงบทบาทสำคัญของพื้นที่และทำให้ทราบสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงในยุคสมัยต่างๆ ตั้งแต่ยุคการก่อตั้งตลาดยุครุ่งเรืองทางการค้า และยุคซบเซาทางการค้า โดยมีรูปแบบการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้เห็นถึงพัฒนาการของตลาดหลวงแพ่งมาจนถึงปัจจุบัน สำหรับประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ สามารถนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาไปใช้เป็นแนวทางการพัฒนาพื้นที่ในอนาคตให้สอดคล้องกับบทบาทของตลาดหลวงแพ่งซึ่งพบว่าเป็นตลาดที่ใช้เพื่ออยู่อาศัยและมีการค้าขายระดับชุมชน และอาจเป็นแนวทางสำหรับพื้นที่ตลาดชุมชนริมน้ำอื่นๆ ที่มีบริบทพื้นที่ใกล้เคียงกัน และที่สำคัญเป็นการส่งเสริมให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนในการตระหนักถึงความสำคัญและมีใจรักในถิ่นที่อยู่อาศัยของตนเอง รวมทั้งเรียนรู้เรื่องราวพร้อมทั้งเข้าใจเหตุและผลของการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันและอาจเป็นการช่วยกระตุ้นให้เกิดการวางแผนการพัฒนาพื้นที่ตลาดหลวงแพ่งในอนาคตได้อีกทางหนึ่ง

เอกสารอ้างอิง

- บรรทม ไชลิม. (15 มีนาคม 2558). สัมภาษณ์โดย สิริภัทร พะยัต์. การศึกษาเรื่องบทบาทและการเปลี่ยนแปลงของตลาดหลวงแพ่ง กรุงเทพมหานคร. ตลาดหลวงแพ่ง กรุงเทพมหานคร.
- บาหยัน มากมี. (22 มีนาคม 2558). สัมภาษณ์โดย สิริภัทร พะยัต์. การศึกษาเรื่องบทบาทและการเปลี่ยนแปลงของตลาดหลวงแพ่ง กรุงเทพมหานคร. ตลาดหลวงแพ่ง กรุงเทพมหานคร.
- เพ็ญจันทร์ วัฒนกิจ. (15 มีนาคม 2558). สัมภาษณ์โดย สิริภัทร พะยัต์. การศึกษาเรื่องบทบาทและการเปลี่ยนแปลงของตลาดหลวงแพ่ง กรุงเทพมหานคร. ตลาดหลวงแพ่ง กรุงเทพมหานคร.
- มนู วลัยเพ็ชร. (2520). การตั้งถิ่นฐานในชนบทของประเทศไทย. นครปฐม: ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สวัธ สุธีสวัสดิ์. (14 มีนาคม 2558). สัมภาษณ์โดย สิริภัทร พะยัต์. การศึกษาเรื่องบทบาทและการเปลี่ยนแปลงของตลาดหลวงแพ่ง กรุงเทพมหานคร. ตลาดหลวงแพ่ง กรุงเทพมหานคร.
- สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา. (2529). น้ำ บ่อเกิดแห่งวัฒนธรรมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สุภาวดี บุญรักษีสรพิทักษ์. (9 กุมภาพันธ์ 2558). สัมภาษณ์โดย สิริภัทร พะยัต์. การศึกษาเรื่องบทบาทและการเปลี่ยนแปลงของตลาดหลวงแพ่ง กรุงเทพมหานคร. ตลาดหลวงแพ่ง กรุงเทพมหานคร.
- สำนักงานเขตตลาดกระบี่. (2557). เขตตลาดกระบี่ กรุงเทพมหานคร. กรุงเทพมหานคร.
- อรศิริ ปาณินท์. (2544). เรือนค้าขายพื้นถิ่นในชุมชนเมือง. งานวิจัยชุดโครงการความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคกลาง สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สวก). กรุงเทพมหานคร.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา